

Mezhepler Arası Mukayeseli Olarak İslam Hukukunda Mehir*

Muhammed
Mehdi
AKSOY**

Öz: İslam Hukukuna göre sahih nikâh akdi neticesinde taraflar açısından birtakım hak ve yükümlülükler meydana gelmektedir. Bunlardan biri, kadının elde ettiği, buna bağlı olarak da erkeğin karşılama yükümlü olduğu mehirdir. Kitap, Sünnet ve icmâ ile sabit olan mehir, İslam hukukçuları tarafından delillere dayalı bakış açıları çerçevesinde özellikle hüküm ve mahiyet itibarıyla farklı şekillerde değerlendirilmiştir. Hüküm cihetiyle bazı fakihler mehri nikâh aktinin rûknü, bazıları nikâh akdi neticesinde kendiliğinden meydana gelen bir hak olarak kabul etmişlerdir. Mahiyet yönüyle ise bazı hukukçular mehri nikâh aktinin bedeli, bazıları kadın için takdir edilmiş bir armağan olarak adanmışlardır. Çalışmada, karşılaştırmalı bir biçimde İslam hukukçularının mehir hakkındaki görüşlerinin ele alınması amaçlanmıştır. Bu bağlamda daha çok klasik eserlerden yararlanılarak dört mezhebin mehre dair görüşleri tespit edilmiş ve yer yer delillerine temas edilmek suretiyle başlıklar halinde sunulmuştur. Mehir ile ilgili konuları bütüncül şekilde mukayeseli olarak içermesi hasebiyle çalışmanın alana önemli bir katkı sunacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Fıkıh, Nikâh, Mehir, Vâcib, Rükün.

The Mahr in Islamic Law as Comparative Between Sects

Abstract: According to Islamic Law, as a result of the marriage contract, some rights and obligations arise for the married parties. One of them is mahr, which is a financial right that a woman gets. Mahr has been evaluated in different ways by Islamic jurists in terms of judgment and nature within the framework of evidence-based perspectives. In this study, it is aimed to discuss the views of Islamic jurists about mahr in a comparative way. In this context, the views of four sects on mahr have been determined by using mostly classical works and presented in titles by referring to the evidences from time to time. It is thought that the study will make an important contribution to the field, as it contains the subjects related to mahr in a holistic way and comparatively.

Keywords: Fiqh, Marriage, Mahr, Obligatory, Condition.

* Bu makale yazarın "Suriye Ahvâl-i Şahsiyye Kanunu Bağlamında Evlenmenin Mezheplerarası Mukayesesi" başlıklı yüksek lisans tezinin mehir ile ilgili bölümünden yararlanılarak hazırlanmıştır.

** Öğretim Görevlisi, Gaziantep İslam Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, İslam Hukuku Anabilim Dalı. E-Posta: m.mehdi.aksoy@gmail.com - ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2854-730X>.

Giriş

İnsan, bir taraftan ruhî diğer taraftan bedenî gereksinimleri bulunan bir varlıktır. Bu sebeple gerek sevgi ve şefkat duygularını tadıp huzura kavuşabileceği gerekse de fitrattan gelen fizyolojik ihtiyaçlarını karşılayıp tatmin olabileceği bir çatıya muhtaçtır. Onun için İslam, evlenmenin yolunu açmış ve insana ihtiyaçlarını meşru dairede karşılayabilme olanağı sunmuştur. Ancak evliliğin gelişigüzel değil, birtakım kurallara riayet edilerek gerçekleştirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu bağlamda evlenmenin hem ahlakî hem de hukukî kurallarını koymuştur.

İslam hukukunda sahih bir nikâh akdiyle birlikte birtakım sonuçlar meydana gelmektedir. Bunlar, tarafların elde ettiği haklar ile yükümlülüklerden ibarettir. Kadının hak ettiği ve erkeğin karşılamakla mükellef olduğu mehir de bunlardan biridir.

İslam'ın kadına verdiği değer bir göstergesi de olan mehir, birçok hikmeti haizdir. Örneğin erkeğin evlenmek istediği kadın için harcama yapmaya alıştırılması ve boşanma konusunda daha ihtiyatlı olmasının sağlanmasının yanı sıra kadının maddi arzular yönünden tatmin edilmesi bu hikmetlerden bazılarıdır.

Fıkıh bilginleri evlenme akdi neticesinde kocanın karısına mehir ödemekle mükellef olduğu konusunda ittifak etmişlerdir. Ancak mehir ile ilgili hükümlerin ayrıntısında birtakım farklı yaklaşımlar sergilemişlerdir. Bu çalışmada mezhepler arası karşılaştırmalı olarak mehre dair görüşler ele alınacak ve fukahânın konu hakkındaki yaklaşımları incelenecektir.

1. Mehrin Anlamı

Mehir, “m-h-r” kökünden türemiş bir kelime olarak sözlükte, “ücret ve bedel” manalarına gelmektedir.¹ Fıkıh terimi olarak ise, “kadının evlilik akdi neticesinde kocasından almaya hak kazandığı ve kocanın da karısına vermek zorunda olduğu parayı veya piyasa değerini haiz malı”² ifade etmekte olup İslam hukukçuları tarafından çeşitli şekillerde tanımlanmıştır. Mesela bazıları, “kadının saygınlığının bir göstergesi olarak dinen verilmesi gereken maldır”³ şeklinde,

---

¹ Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfî İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab* (Beirut: Dârü Sâdir, 1414), 5/184; Zeynüddin Ebû Abdillâh Muhammed b. Ebi Bekir b. Abdilkadir el-Hanefî er-Râzî, *Muhtâru's-sihâh* (Beirut: el-Mektebetü'l-Asriyye, 1999), 1/300.

² Nuri Kahveci, *İslam Aile Hukuku* (İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 2017), 133.

³ Ebü'l-Hasan Burhanudidin Ali b. Ebi Bekir b. Abdilcelil el-Fargânî el-Mergînânî, *el-Hidâye fî şerhi Bidâyeti'l-mübtedî* (Beirut: Dârü İhyâit-Türâsî'l-Arabi, ts.), 1/198; Kemâlüddîn Muhammed b.

bazıları “nikâh akdi neticesinde Allah hakkı kapsamında kadına verilmesi vâcib olan haktır”⁴ biçiminde, diğer bazıları ise “nikâh akdinin bir sonucu olarak kadın lehine erkek açısından oluşan mâlî yükümlülüktür”⁵ formunda tanımlamışlardır.

Kur’an-ı Kerim’de mehir kavramı geçmekte olmayıp onu ifade etmek üzere *ecr/ücûr*,⁶ *sadâk/sadukat*,⁷ *nihle*,⁸ ve *farîda*⁹ kavramları geçmektedir. Mehir kavramı, daha çok hadislerde ve fıkıh kitaplarında yer almaktadır. Ayrıca *ukr*, *hibe*, *atiyye*, ve *alâik* gibi farklı isimlerle de anılmıştır.¹⁰

2. Mehrin Hükümü

Kur’an’da “Kadınlara mehirlerini (bir görev olarak) gönül hoşnutluğuyla verin”¹¹ ve “(nikâhlanıp) onlardan faydalanmanıza karşılık belirlenmiş bir hak olarak kendilerine mehirlerini verin”¹² buyrulmak suretiyle mehir emredilmiştir. Bundan hareketle İslam hukukçuları mehir teklifi hükümler itibariyle vâcib olduğu konusunda ittifak etmişlerdir. Çünkü Şâri’in emri, aksine bir karine bulunmadıkça vüçûb ifade eder. Bu âyetlerdeki emrin vüçûb anlamında olmadığına delalet eden bir karine ise bulunmamaktadır.¹³ Ancak fakihler mehirin vaz’î açıdan hangi hükme sahip olduğu konusunda ihtilaf etmiş, buna bağlı olarak nikâh akdinin sıhhatine etkisi hususunda farklı yaklaşımlar sergilemişlerdir.

Abdilvâhid b. Abdilhamîd es-Sivâsî el-İskenderî İbnü’l-Hümâm, *Fethu’l-Kadîr* (Kahire: Matbaatu Mustafa el-Bâbî, ts.), 3/316.

⁴ Mecduddin Ebü’l-Fadl Abdullah b. Mahmûd b. Mevdûd el-Mevsilî, *el-İhtiyâr li-Ta’lîl’l-Muhtâr* (Kahire: Matbaatü’l-Halebî, 1937), 3/101.

⁵ Muhammed Ebû Zehra, *el-Ahvâlü’ş-Şahsiyye* (Beirut: Dârü’l-Fikri’l-Arabi, ts.), 169.

⁶ en-Nisâ, 4/24, 25; el-Mâide, 5/5; el-Ahzâb, 33/50; el-Mümtehine, 60/10; et-Talâk, 65/6.

⁷ en-Nisâ, 4/4.

⁸ en-Nisâ, 4/4.

⁹ el-Bakara, 2/236-237; en-Nisâ, 4/24.

¹⁰ Kahveci, *İslam Aile Hukuku*, 133.

¹¹ en-Nisâ 4/4.

¹² en-Nisâ 4/24.

¹³ Alauddin Ebû Bekir b. Mes’ud b. Ahmed el-Kâsânî, *Bedâ’iu’s-sanâi’ fi tertibi’ş-şerâi’* (Beirut: Dârü’l-Kütübü’l-İlmiyye, 1986), 2/274; Bedruddin Ebû Muhammed Mahmud b. Ahmed b. Musa b. Ahmed b. Hüseyin el-Aynî, *el-Binâye şerhü’l-Hidâye* (Beirut: Dârü’l-Kütübü’l-İlmiyye, 2000), 5/130; Ebü’l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Ahmed el-Kurtûbî İbn Rüşd, *el-Mukaddimâtü’l-mümehhidât* (Beirut: Dârü’l-Garbi’l-İslami, 1988), 1/468; Ebü’l-Hasan Ali b. Muhammed b. Muhammed b. Habîb el-Basrî el-Bağdâdî el-Mâverdî, *el-Hâvi’l-kebîr fi fikhî mezhebi’l-İmami’ş-Şâfi’* (Beirut: Dârü’l-Kütübü’l-İlmiyye, 1999), 9/390; Alauddin Ebü’l-Hasen Ali b. Süleyman b. Ahmed el-Merdâvî, *el-İnsâf fi ma’rifeti’r-râcihi mine’l-hilâf* (Kahire: Hece l’-Tibaeti ve’n-Neşri, 1995), 8/227.

Hanefî, Şâfiî ve Hanbelîlere göre yukarıda meâlen zikredilen âyetlerdeki emirler, mehrin teklifi açısından vâcib¹⁴ olduğuna delalet etmektedir. Ancak vaz'î bakımdan bir unsur olduğuna delalet etmemektedir. Bu sebeple nikâh akdi için mehrin vaz'î bir hükmü bulunmamaktadır. Dolayısıyla mehir nikâhın rükün veya sıhhat şartı değildir. Sadece akit ile birlikte kadın lehine erkeğin zimmetinde kendiliğinden yer edinen bir borçtur. Öyle olduğu için zikredilmemesi veya düşürülmesi (verilmeyeceğinin şart koşulması) nikâh akdinin sıhhatine engel teşkil etmez. Fakat sonradan çıkabilecek anlaşmazlıkların önüne geçmek için taraflarca önceden tespit edilmesi sünnettir.¹⁵

Adı geçen mezheplere göre mezkûr âyetlerdeki emirlerin mehir ile ilgili vaz'î bir hükme delalet etmediklerinin karinesi, “Evlenip de henüz kendileriyle cinsî münâsebette bulunmadığınız veya mehirlerini belirlemediğiniz kadınları boşamanızda size bir günah yoktur”¹⁶ âyetidir. Zira bu âyette mehri tayin edilmemiş kadınları boşamanın günah olmadığı bildirilmiştir. Boşama ise sahih nikâhtan sonra geçerli olabilecek bir tasarruftur. Bu da, nikâhın mehirsiz yapılması halinde sahih olacağını gösterir. Aksi takdirde âyette mehri belirlenmemiş kadınları boşamanın günah olmayacağına hükmedilmezdi. Çünkü böyle bir boşamanın anlamı olmazdı.¹⁷ Onlara göre “Ey iman edenler! Mü'min kadınları nikâhlayıp, sonra onlara dokunmadan (cinsel ilişkide bulunmadan) boşadığınızda, onlar üzerinde sayacağınız bir iddet hakkınız olmaz. Bu durumda onlara mut'a verin ve kendilerini güzel bir şekilde bırakın”¹⁸ âyeti de bu yönde bir karinedir. Çünkü bu âyette, mehri belirlenmeden evlenmiş kadınlardan söz edilerek cinsel ilişkiden önce boşanmaları halinde kendilerine mut'a verilmesi gerektiği bildirilmiştir. Mut'a ise, mehrin belirlenmediği sahih nikâhın cinsel birliktelikten önce son bulması durumunda tahakkuk eden bir olgudur. Şayet mehir rükün veya şart olsaydı ve bulunmadığı durumda nikâh

¹⁴ Buradaki vâcibten maksat, mütekekkimîn metottaki vâcib olup Hanefî usuldeki farzin karşılığıdır.

¹⁵ Ekmelüddîn Muhammed b. Mahmûd b. Ahmed er-Rûmî el-Mısırî el-Bâbertî, *el-İnâye Şerhü'l-Hidâye* (Kahire: Matbaatü Mustafa el-Bâbî, 1970), 3/316-317; Zeynuddin b. İbrahim b. Muhammed İbn Nüceym, *el-Bahrü'r-râik şerhü Kenzî'd-dekâik* (Beyrut: Dârü'l-Kitâb'l-İslâmî, ts.), 3/152; Mâverdî, *el-Hâvî'l-kebîr*, 9/393; Ebü'l-Mehâsin Fahrü'lislâm Abdülvâhid b. İsmâil b. Ahmed et-Taberî er-Rûyânî, *Bahrü'l-mezheb fî fûru'î'l-mezhebi's-Şâfiî* (Beyrut: Dârü'l-Kütüb'l-İlmiyye, 2009), 9/379; Muvaffakuddin Ebü Muhammed Abdullah b. Ahmed b. Muhammed el-Makdisî İbn Kudâme, *el-Muğnî* (Riyad: Dârü'l-Âlemi'l-Kütüb, 1997), 10/137-138; Mansûr b. Yunus b. İdrîs el-Buhûtî, *er-Ravdu'l-murbî' şerhü Zâdi'l-müsakteknî* (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, ts.), 3/124.

¹⁶ el-Bakara 2/236/.

¹⁷ İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-Kadir*, 3/316; Aynî, *el-Binâye*, 5/131; Mâverdî, *el-Hâvî'l-kebîr*, 9/393; Rûyânî, *Bahrü'l-mezheb*, 9/379-380; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 10/137-138; Buhûtî, *er-Ravdu'l-murbî*, 3/124.

¹⁸ el-Ahzâb 33/49.

akdi batıl sayılıysa âyette söz konusu kadınlara mut'a verilmesi gerektiğine hükmedilmezdi.¹⁹

Cumhur, konuya dair hadislerden de delil getirmişlerdir. Mesela Berva' bint Vâşık (r.a.), mehirsiz evlenmiş ve mehri belirlenmeden önce kocası vefat etmişti. Hz. Peygamber de, onun için kendi emsali olan kadınların mehri kadar bir mehir tayin etmiş ve kocasına varis kılmıştır.²⁰ Şayet mehirsiz nikâh sahih olmasaydı, Hz. Peygamber mehirsiz evlenen adı geçen hanım sahabî için bir mehir tespit etmez ve onu ölen kocasına varis kılmazdı.²¹

Mâlikîlere göre ise ilgili âyetlerdeki emirler, mehrin vâcib olduğuna delalet ettiği gibi, rükün olduğuna da delalet etmektedir. Çünkü bir şeyin teklifi açıdan vâcib kılınmış olması, vaz'î bakımdan olmazsa olmaz bir unsur olmasını gerekli kılmaktadır.²² Bu sebeple mehrin düşürülmesi veya hukuka aykırı biçimde tayin edilmesi durumunda akit fâsid olur ve derhal feshedilmesi gerekir. Ancak cinsî temas vuku bulmuşsa kadının zarar görmemesi için feshedilmez, fakat mehrin verilmeyeceğine dair koşulan şart geçersiz hale gelir ve kadın mehr-i misli hak eder.²³

Mâlikîlere göre âyetlerdeki emrin vaz'î hükme de (mehr in rükün olduğuna) delalet ettiğini gösteren delil ise, "Veli, mehir ve iki adaletli şahidin bulunmadığı nikâh geçersizdir"²⁴ hadisidir. Zira bu hadiste mehrin bulunmadığı nikâhın sahih olmayacağı açıkça bildirilmiştir. Bu da, vaz'î açıdan rükün olduğunu gösterir.²⁵

¹⁹ Kâsânî, *Bedâ'iu's-sanâi'*, 2/274.

²⁰ Tirmizî, "Nikâh", 44; Ebû Dâvûd, "Nikâh", 31; İbn Mâce, "Nikâh", 18.

²¹ Mâverîdî, *el-Hâvî'l-kebîr*, 9/393-394; Rûyânî, *Bahrü'l-mezheb*, 9/380; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 10/138.

²² Mâlikî mezhebindeki genel eğilim mehrin rükün olduğu yönünde olmakla beraber sıhhat şartı olduğunu benimsemiş olan Mâlikî fakihler de vardır. Fakat bu ihtilafın pratik bir sonucu bulunmamaktadır. Çünkü onlara göre rükün veya sıhhat şartının bulunmaması, akdi fâsid/batıl kılma hususunda aynı neticeyi meydana getirmektedir. bk. Ebû'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Ahmed el-Kurtûbî İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid ve nihâyetü'l-müktesid* (Kahire: Dârü'l-Hadîs, 2004), 3/45.

²³ Kâdi Abdülvehhâb, Ebû Muhammed Abdülvehhâb b. Alî b. Nasr et-Tağlibî el-Bağdâdî, *el-Meûne 'ala mezhebi âlimi'l-Medine* (Mekke: Mektebetü Nizar Mustafa el-Bâz, ts.), 750; Ebû Abdillah Muhammed b. Ahmed b. Ebi Bekir b. Ferh el-Ensârî el-Hazrecî Şemsuddin el-Kurtûbî, *el-Câmi' li ahkâmî'l-Kur'an*, (Kahire: Dârü'l-Kütübü'l-Misriyye, 1964), 5/127; Ebû'l-Hasen Ali b. Ahmed b. Mükrim es-Saidî el-Adevî, *Hâşiyetü'l-Adevî 'ala şerhi Kifâyeti't-tâlibî'r-rabbânî* (Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1994), 2/39-69.

²⁴ Ebû Bekir Ahmed b. el-Huseyn b. Ali el-Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ* (Beyrut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2003), 7/203.

²⁵ İbn Rüşd, *el-Mukaddimâtü'l-mümeħhidât*, 1/468; Ebû Muhammed Abdülaziz b. İbrahim b. Ahmed el-Küreşî et-Temimî İbn Bezîze, *Ravdatü'l-müstebîn fi şerhi Kitabî't-Telkîn* (Beyrut: Dârü İbn Hazm,

Mâlikîler, muâvazalı bir akit olması cihetiyle nikâhtaki mehri, mâlî muâmelelerdeki bedele kıyas etmek suretiyle de görüşlerini temellendirmişlerdir. Onlara göre “faydalanmanıza karşılık belirlenmiş bir hak olarak kendilerine mehirlerini verin” âyetinde “أُجُورَهُنَّ” ifadesi kullanılarak mehir ücret olarak nitelendirilmiş ve bir bedel olduğu bildirilmiştir. Muâvazalı akitlerde bedel şart olduğuna göre aynı durum nikâh akdi için de geçerli olmalıdır.²⁶

Mâlikîlere göre mehir, akitten önce Allah hakkına, akitten sonra ise kul hakkına taalluk eden iki yönlü bir haktır. Bu nedenle akitten önce düşürülmesi mümkün değildir. Çünkü Allah hakkı düşürülemez. Fakat akitten sonra kadın tarafından düşürülebilir. Zira kulların kendi haklarından feragat etmeleri caizdir. Nitekim yüce Allah, “Eğer kendi istekleriyle mehirlerinden size bağışlarsa, onu da afiyetle yiyin”²⁷ buyurarak bunu açıkça beyân etmiştir.²⁸

3. Mehirde Tevfîz

Mezhepler, mehirden tevfiizin caiz olduğu konusunda ittifak etmişlerdir. Ancak mehirin hükmü hakkındaki ihtilaflarıyla bağlantılı olarak tevfiizin tanımı ile ilgili de ihtilaf etmişlerdir. Bu bağlamda mehri nikâh akdinin bir unsuru olarak adanmayip nikâh akdinin tabii seyrinde kendiliğinden meydana gelen malî bir hak olarak değerlendiren cumhura göre tevfiiz, hem “nikâh akdi sırasında mehirin zikredilmemesi” hem de “akitten önce mehir hakkının düşürülmesine (iskât) yönelik anlaşma yapılması” anlamındadır. Dolayısıyla onlara göre hem mehirin zikredilmemesi hem de düşürülmesi caizdir. Çünkü rükün değildir. Ne var ki, mehirin düşürüleceğine dair şart koşulsa da cinsel ilişkinin gerçekleşmesi halinde kadın mehir-i misli hak eder.²⁹

Mehri rükün kabul eden Mâlikîlere göre ise tevfiiz, sadece “nikâh anında mehirin zikredilmemesi” manasındadır. Binaenaleyh onlara göre nikâhın kıyıldığı esnada mehirin zikredilmemesi caizdir. Ancak rükün olduğu için düşürülmesi caiz değildir. Şayet düşürüleceğine dair şart koşulursa akit batil olur.³⁰

2010), 1/744.

²⁶ Kâdi Ebû Bekir Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed el-Meâfirî İbnü'l-Arabî, *Ahkâmü'l-Kur'ân* (Beyrut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2003), 1/414; İbn Rüşd, *el-Mukaddimâtü'l-mümeħhidât*, 1/468; Ebû Bekir b. Hasan b. Abdillâh el-Keşnâvî, *Eshelü'l-medârik* (Beyrut: Dârü'l-Fikr, ts.), 2/105.

²⁷ en-Nisâ 4/4.

²⁸ Ebü'l-Hasan Ali b. Muhammed el-Lahmî, *et-Tebşira* (Katar: Vezâretü'l-Evkâf, 2011), 4/1937.

²⁹ Ahmed b. Ali Ebû Bekir er-Râzî el-Cessâs, *Şerhü Muhtasarî't-Tahâvî* (Beyrut: Dârü'l-Beşâirü'l-İslamiyye, 2010), 4/364; Kâsânî, *Bedâ'iu's-sanâî*, 2/274; Mâverdî, *el-Hâvî'l-kebir*, 9/472; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 10/137.

³⁰ İbn Rüşd, *el-Mukaddimâtü'l-mümeħhidât*, 1/478; Celaluddin Ebû Muhammed Abdullâh b. Necm b. Şâş b. Nizâr el-Cüzâmî es-Sa'dî, *İkdu'l-cevâhiri's-semîne fi mezhebi âlimi'l-Medine* (Beyrut: Dârü'l-

4. Mehrin Mahiyeti

İslam hukukçuları, mehrin mahiyeti konusunda farklı yaklaşımlar sergilemişlerdir. Hanefî, Mâlikî ve Hanbelîler, “faydalanmanıza karşılık belirlenmiş bir hak olarak kendilerine mehirlerini verin”³¹ âyetinden hareketle mehrin kadından faydalanma mukabilinde verilen bir bedel olduğunu belirtmişlerdir. Onlara göre nikâh akdi muâvazalı bir akittir. Muâvazalı akitlerde ise mutlaka bir bedel bulunmalıdır. Nikâhtaki bedel de mehridir.³² Şu farkla ki, Hanefî ve Hanbelîlere göre, erkeğin kadından faydalanmasını helal kılan temel olgu nikâh akdi olup mehir, faydalanmanın mubah olması neticesinde tahakkuk eden bir bedeldir.³³ Mâlikîlere göre ise mehir nikâh akdinin tamamlayıcısı niteliğinde bir rükün olduğundan kadından faydalanmayı mübah kılan bir bedeldir. Dolayısıyla onlara göre akit yapılsa bile, mehir tayin edilmediği sürece cinsî münasebet helal olmaz.³⁴

Şâfiîler ise, nikâh akdinin muâvazalı bir akit olduğunu kabul etmekle birlikte mehri kadından faydalanmaya karşılık bir bedel olarak kabul etmemiş ve nikâhın muâvazalı bir akit oluşunun mehir sebebiyle olmadığını belirtmişlerdir. Onlar, “Kadınlara mehirlerini gönül hoşnutluğuyla verin” âyetinde yer alan “نِحْلَةً” kelimesinin “ikram/lütuf” manasında olduğunu beyan ederek mehrin faydalanma karşılığında verilen bir bedel değil, kadın için Allah’ın takdir ettiği bir ikram olduğunu beyan etmişlerdir. Onlara göre nikâh akdinin muâvazalı olması, karşılıklı faydalanma sebebiyledir. Zira nikâh neticesinde her bir taraf diğerinden faydalanma hakkını elde etmektedir. İşte bu hak bedel olup nikâhın muâvazalı bir akit olmasını sağlamaktadır.³⁵

5. Mehir Olmaya Elverişli Şeyler

Mezhepler, hangi şeylerin mehir olmaya elverişli olduğu konusunda ihtilaf etmişlerdir. Bu konudaki ihtilaf da, malın tanımı ile ilgili görüş ayrılığına dayanmaktadır.

Garbî’l-İslami, 2003), 2/480.

³¹ en-Nisâ 4/24.

³² Cessâs, *Şerhü Muhtasari’t-Tahâvî*, 4/411; İbnü’l-Arabî, *Ahkâmü’l-Kur’ân*, 1/414; Zeynuddin el-Müneccî b. Osman b. Es’ad el-Hanbelî et-Tenûhî, *el-Mumtî’ fi şerhi’l-Mukni’* (Mekke: Mektebetü’l-Esedî, 2003), 3/676.

³³ Şemsüleimme Muhammed b. Ahmed b. Ebî Sehl es-Serahşî, *el-Mebsût* (Beyrut: Dârü’l-Marife, 1993), 5/64; Bâbertî, *el-İnâye*, 3/316; Bahauddin Ebû Muhammed Abdurrahman b. İbrahim b. Ahmed el-Makdisî, *el-Udde şerhü’l-Umde* (Kahire: Dârü’l-Hadis, 2003), 426.

³⁴ İbn Rüşd, *el-Mukaddimâtü’l-mümehhidât*, 1/468; Keşnâvî, *Eshelü’l-medârik*, 2/105.

³⁵ Mâverdî, *el-Hâvi’l-kebîr*, 9/390; Ebü’l-Hasen Yahya b. Ebî’l-Hayr b. Sâlim el-Yemenî eş-Şâfiî el-İmrânî, *el-Beyân fi mezhebi İmami’s-Şâfiî* (Cidde: Dârü’l-Minhâc, 2000), 9/369; Fahrüddin Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer b. el-Hasen b. el-Hüseyn et-Teymî er-Râzî, *Mefâtihu’l-gayb* (Beyrut: Dârü İhyâ’it-türasî’l-Arabî, 1420), 1/43.

Hanefiler, malı, “insan tabiatının meylettiği ve ihtiyaç vakti için saklanması mümkün olan mütekavvim şey” olarak tanımlamışlardır. Buna göre bir şeyin mal özelliğini alabilmesi, fiziken kontrol edilebilmesi (hiyâzet), insanlar tarafından mal addedilmesi (temevvül), bir kıymetinin bulunması (mütekavvim) ve insan tabiatının arzuladığı bir şey olmasına bağlıdır. Bu özelliklerden birini haiz olmayan şeyler mal olarak nitelendirilemezler. O bakımdan menfaatler mal kapsamında değerlendirilemezler. Çünkü hiyâzet (fizikî kontrol) özelliğine sahip değildir.³⁶

Diğer mezhepler ise malı, “yarar sağlayan mütekavvim şey” biçiminde tarif etmişlerdir. Dolayısıyla onlara göre bir şeyin mal sayılabilmesi için fayda sağlaması ve bir değere sahip olması yeterlidir. Ayrıca hiyâzet şartını barındırması şart değildir. Bu nedenle menfaatler mal sayılırlar. Çünkü bir değere sahiptirler.³⁷

Malın tanımı ile ilgili bu ihtilafın pratik bir sonucu olarak Hanefiler, “Mallarınızla (mehirlerini verip) evlenmek istemeniz size helâl kılındı”³⁸ âyetinde geçen “بأموالكم” ifadesinden hareketle sadece mal özelliğine sahip şeylerin mehre elverişli olduklarını, bu nedenle menfaatlerin mehir olmayacağını belirtmişlerdir. Onlara göre mehirdeki asıl gaye, kadına mâlîf anlamda bir hakkın tanınmasıdır. Menfaatlerle ise böyle bir hak sağlanmış olmaz. Çünkü mal olma özelliğine sahip değildir.³⁹

Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelîler ise, mal olarak değerlendirdikleri menfaatlerin, “Mallarınızla (mehirlerini verip) evlenmek istemeniz size helâl kılındı”⁴⁰ âyetindeki “mal” ifadesinin kapsamında olduğunu belirtmişlerdir. Buna bağlı olarak menfaatleri mehir olmaya elverişli saymışlardır.⁴¹

Mezhepler, Kur’an talimi, hac ve umre gibi ibadet kabilinden olan hususlar hakkında da ihtilaf etmişlerdir. Hanefiler, ibadetlerin mal hükmünde olmadıklarını, bu nedenle mehir kılınamayacaklarını belirtmişlerdir.⁴² İmam

³⁶ İbn Nüceym, *el-Bahrü'r-râik*, 5/277.

³⁷ İbn Bezîze, *Ravdatü'l-müstebîn*, 2/894; Ebü'l-Kasım Abdülkerim b. Muhammed b. Abdillkerim el-Kazvîni er-Râfiî, *el-Azîz şerhü'l-Vecîz* (Beyrut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1997), 4/23; Muvaffakuddin Ebü Muhammed Abdullah b. Ahmed b. Muhammed el-Makdisî İbn Kudâme, *el-Muknî' fi fikhil-İmâmi Ahmed b. Hanbel* (Cidde: Mektebetü's-Sevâdi, 2000), 152.

³⁸ en-Nisâ 4/24.

³⁹ Bâbertî, *el-Înâye*, 3/339; Kâsânî, *Bedâ'iu's-sanâi'*, 2/277.

⁴⁰ en-Nisâ 4/24.

⁴¹ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, 3/47; Mâverdi, *el-Hâvi'l-kebîr*, 9/397; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 10/101.

⁴² Bâbertî, *el-Înâye*, 3/339; Serahsî, *el-Mebsût*, 5/106; Kâsânî, *Bedâ'iu's-sanâi'*, 2/277.

Ahmed b. Hanbel'in de (ö. 241/855) bu görüşü benimsediği rivayet edilmiştir.⁴³ Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelîlere göre Kur'an taliminin yanı sıra hac ve umre mehir olmaya elverişlidir. Çünkü hac ve umre maddî imkân şartına dayalı olduğundan, Kur'an talimi mukabilinde de ücret almak caiz olduğu için mâlî değere haizdirler.⁴⁴

6. Mehrin Miktarı

Mezhepler, mehir için azami bir sınır bulunmadığı konusunda ittifak etmişlerdir. Dolayısıyla bütün mezheplere göre kadının istediği miktarda yüksek mehir talep etmesi caizdir. Ancak evlenmenin kolaylaştırılması için mehirin fazla yüksek tutulmaması sünnettir.⁴⁵

Mezhepler mehirin asgari sınırı ile ise ilgili farklı yönelimler sergilemişlerdir. Hanefî ve Mâlikîlere göre mehir için bir alt sınır bulunmaktadır. O da hırsızlık haddini gerektiren nisaptır. Hanefîler bu nisabın on dirhem,⁴⁶ Mâlikîler dört dirhem olduğunu belirtmişlerdir.⁴⁷

Şâfiî ve Hanbelî mezheplerine göre ise mehirin azami sınırı bulunmadığı gibi asgari sınırı da yoktur. Dolayısıyla kadının razı olması halinde mülkiyete konu olabilen her şey -ne kadar az olduğu fark etmeksizin- mehir olarak verilebilir.⁴⁸

7. Mehrin Çeşitleri

Mehir, bir yandan miktarının tespit edilmiş olup olmaması öte yandan ödeme zamanı açısından çeşitli kısımlara ayrılmaktadır.

7.1. Miktarının Tespiti Açısından Mehir Çeşitleri

Mehir, miktarının tespit edilmiş olup olmaması bakımından mehr-i müsemma ve mehr-i misil olmak üzere iki çeşitten müteşekkildir:

---

⁴³ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 10/103; Mahfuz b. Ahmed b. el-Hasen Ebü'l-Hattâb el-Kelvezânî, *el-Hidâye 'ala mezhebi'l-İmami Ahmed* (Cidde: Müessesetü Garrâs, 2004), 402.

⁴⁴ Lahmî, *et-Tebşira*, 15/4656; Mâverdî, *el-Hâvi'l-kebir*, 9/403; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 10/103.

⁴⁵ Kâsânî, *Bedâ'iu's-sanâi'*, 2/275; İbn Rüşd, *el-Mukaddimâtü'l-mümehhidât*, 1/468; İmrânî, *el-Beyân fi mezhebi İmamî's-Şâfiî*, 9/370; Tenûhî, *el-Mumtî' fi şerhi'l-Muknî'*, 3/656.

⁴⁶ Bâbertî, *el-İnâye*, 3/319; Kâsânî, *Bedâ'iu's-sanâi'*, 2/275.

⁴⁷ İbn Rüşd, *el-Mukaddimâtü'l-mümehhidât*, 1/469; Kâdi Abdülvehhâb, *el-Meûne*, 750.

⁴⁸ Mâverdî, *el-Hâvi'l-kebir*, 9/397; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 10/100.

7.1.1. Mehr-i Müsemma

Mehr-i müsemma, akit esnasında veya karşılıklı rızayla akitten sonra miktarı belirlenen ve bir fesâd içermeyen mehirdir.⁴⁹ Buna göre akit sırasında mehrin miktarı belirlenmişse ve belirlenen mehir herhangi bir sebeple fâsid hale gelmemişse, mehr-i müsemma tahakkuk eder.⁵⁰ Belirlenen mehrin fâsid olmaması için ise şu şartların bulunması gerekmektedir:

a) Mutekavvim olmalıdır: Bir malın mütekavvim olabilmesi için elde edilmesi şer'an meşru ve sahih olması gerekmektedir. Dolayısıyla yararlanılması caiz olmayan ve bilfiil ihraz edilmeyen mallar, mütekavvim değildir. O sebeple domuz ve içki gibi helal olmayan mallar ile henüz ihraz edilmemiş sudaki balık ve havadaki kuş gibi teslim edilme imkânı bulunmayan şeyler mehir olarak belirlenemezler. Şayet belirlenecek olurlarsa mehir fâsid hale gelir ve mehr-i misil gerekir.⁵¹

b) Meçhul olmamalıdır: Mehrin fâsid olmaması için bilinir olması gerekmektedir.⁵² Cumhura göre belirlenmiş olan mehirde cüzi miktarda belirsizlik söz konusu ise, bu görmezden gelinerek mehir sahih sayılır. Mesela mehir olarak bir koyun belirlenir de koyunun bizzat kendisi belirtilmezse mehir sahih olur.⁵³ Genel kabul böyle olmakla birlikte Şâfiilere göre cüzi bir belirsizlik dahi mehri fâsid kılar.⁵⁴

c) Belli miktarda olmalıdır: Mehir için asgarî sınır bulunduğunu belirten Hanefî ve Mâlikîlere göre, belirlenen mehrin fâsid olmaması için asgarî orandan az tutulmaması gerekir. Şayet asgari orandan daha az olursa Hanefîlere göre alt limit devreye girer. Dolayısıyla kadın mehrin asgarî oranını hak eder.⁵⁵ Mâlikîlere göre cinsel birliktelik gerçekleşmemişse akit feshedilir. Cinsel birliktelik gerçekleşmiş ise mehr-i misil gerekir.⁵⁶

---

⁴⁹ Komisyon, *Dini Kavramlar Sözlüğü* (Ankara: DİB Yayınları, 2015), 418.

⁵⁰ Mahmud Ali Sertâvî, *Şerhü Kânûnî'l-Ahvâlî's-Şahsiyye* (Amman: Dârü'l-Fikr, ts.), 104.

⁵¹ Kâsânî, *Bedâ'iu's-sanâi'*, 2/277; Muhyissünne Ebû Muhammed el-Hasan b. Mes'ûd el-Beğavî, *et-Tehzib fi fikhî'l-İmami's-Şâfiî* (Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1997), 5/502; Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Muhammed b. Abdîrrahmân Hattâb er-Ruaynî, *Mevâhibü'l-Celîl fi şerhi Muhtasari Halîl* (Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1992), 3/508; Şemsuddin Ebû'l-Ferec Abdurrahman b. Muhammed b. Ahmed b. Kudâme el-Hanbelî İbn Kudâme, *eş-Şerhü'l-kebir âla metni'l-Mukni'* (Beyrut: Dârü'l-Kitabî'l-Arabi, ts.), 7/591.

⁵² Kâsânî, *Bedâ'iu's-sanâi'*, 2/282; Ebû'l-Abbas Ahmed b. Muhammed el-Halvetî es-Sâvî, *Bülegatü's-sâlik li ekrabi'l-mesâlik* (Beyrut: Dârü'l-Meârif, ts.), 1/410; Mâverdi, *el-Hâvi'l-kebir*, 9/395; İbn Kudâme, *el-Muğni*, 10/113.

⁵³ Kâsânî, *Bedâ'iu's-sanâi'*, 2/282; Sâvî, *Bülegatü's-sâlik*, 1/410; İbn Kudâme, *el-Muğni*, 10/113.

⁵⁴ Mâverdi, *el-Hâvi'l-kebir*, 9/395.

⁵⁵ Serahsî, *el-Mebûsât*, 5/88.

⁵⁶ Ebû Muhammed Abdullâh b. Ebî Zeyd Abdîrrahmân el-Kayrevânî en-Nefzî İbn Ebî Zeyd, *ez-Zeb 'an*

d) Ödeme zamanı belirlenmelidir: Mâlikî ve Şâfiilere göre miktarı belirlenen mehrin ödeme zamanı da belirtilmelidir. Aksi halde bir belirsizlik durumu meydana gelmiş olacağından mehir fâsid hale gelir ve mehr-i misil gerekli olur.⁵⁷

e) Evlilik yükümlülüklerinden veya ibâdet kabilinden olmamalıdır: Hanefilere göre evliliğin doğal yükümlüklerinden olan ve ibâdet kabilinden olan şeyler mehîr olarak verilemezler. Bu sebeple nafaka kapsamındaki yiyecek ve giyecek türünden olan ihtiyaçların yanı sıra Kur'an eğitimi, hac ve umre mehîr olarak tayin edilemezler. Böyle yapılacak olursa mehîr fâsid olur ve mehr-i misil gerekir.⁵⁸

7.1.2. Mehr-i Misil

Mehr-i misil, akit sırasında mehrin belirlenmemesi yahut belirlenen mehrin bir fesâd içermesi halinde kadının güzelliği, yaşı, malı, aklı, dindarlığı ve bakireliği gibi hususlarda emsali olan kadınlar için tespit edilen miktar göz önünde bulundurularak verilmesi gereken mehirdir.⁵⁹

7.2. Ödeme Zamanı Açısından Mehîr Çeşitleri

Mehîr, ödeme vakti yönünden ise mehr-i mu'accel ve mehr-i mü'ccel olmak üzere iki çeşittir:

7.2.1. Mehr-i Mu'accel

Mehr-i mu'accel, akdin hemen akabinde peşin şekilde ödenmesi kararlaştırılan mehirdir. Buna göre akdin yapıldığı esnada mehrin mu'accel olacağı kararlaştırılırsa, erkeğin peşin ödeme zorunluluğu meydana gelir. Böyle bir durumda kadın, mehrini teslim alana dek kocasını kendisinden men etme hakkına sahip olur.⁶⁰

7.2.2. Mehr-i Mü'ccel

Mehr-i mü'ccel, akitten sonra ileriki bir zamanda ödenmesi kararlaştırılan mehirdir.⁶¹ İslam hukukçularına göre taraflar mehrin ödenmesini ileriki bir

---

mezhebî'l-İmami Mâlik (Fas: er-Râbitatü'l-Muhammediyye, 2011), 2/632.

⁵⁷ Mâverdî, *el-Hâvî'l-kebîr*, 9/465; Sâvî, *Bülegatü's-sâlik*, 1/410.

⁵⁸ Kâsânî, *Bedâ'iu's-sanâî*, 2/277.

⁵⁹ Ebû Zehra, *el-Ahvâlü's-Şahsiyye*, 183; Abdülvahhâb Hallâf, *Ahkâmü'l-Ahvâlî's-Şahsiyye* (Kuveyt: Dârü'l-Kalem, 1990), 80; Sertâvî, *Şerhü Kânûni'l-Ahvâlî's-Şahsiyye*, 107.

⁶⁰ Ebû Zehra, *el-Ahvâlü's-Şahsiyye*, 174; Hallâf, *Ahkâmü'l-Ahvâlî's-Şahsiyye*, 76; Sertâvî, *Şerhü Kânûni'l-Ahvâlî's-Şahsiyye*, 102.

⁶¹ Ebû Zehra, *el-Ahvâlü's-Şahsiyye*, 174; Hallâf, *Ahkâmü'l-Ahvâlî's-Şahsiyye*, 76; Sertâvî, *Şerhü*

zamana erteleme konusunda anlaşabilirler. Bu konuda herhangi bir ihtilaf bulunmamaktadır.⁶² Ancak mehrin mü'eccel olması kararlaştırılıp ödeme zamanının tayin edilmemesi halinde ne gibi hükümlerin terettüp edeceği konusunda birtakım ihtilaflar bulunmaktadır.

Bazı Hanefiler ile Hanbelîlere göre mehr-i mü'eccelin ödeme zamanı tayin edilmezse boşanma yahut vefata değin ertelenebilir. Dolayısıyla vefat veya ölüme kadar erkeğin ödeme zorunluluğu olmaz. Fakat ölüm veya boşanma gerçekleştiği anda derhal ödenmesi gerekir.⁶³ Şâfiîler ile bazı Hanefilere göre ödeme zamanının belirlenmemesi durumunda mehir mu'accele dönüşür ve peşin olarak verilmesi icâb eder.⁶⁴ Şu farkla ki, Hanefilere göre miktarı belirlenmişse mehr-i müsemma olarak, belirlenmemişse mehr-i misil olarak mu'accele dönüşür.⁶⁵ Şâfiîlere göre ise miktar belirlenmiş olsa da olmasa da mehr-i misil olarak mu'accele dönüşür. Çünkü ödeme zamanının belirlenmemesi, bilinmezliğe neden olacağı için mehri fâsid kılar.⁶⁶ Mâlikîlere göre mehr-i mü'eccelin ödeme zamanı tayin edilmezse ve bu husus ile ilgili örfi bir uygulama da yoksa, cinsel ilişkinin vuku bulmamış olması halinde akdin feshedilmesi gerekir. Cinsel ilişkinin vuku bulmuş olması durumunda ise mehr-i misil olarak peşin verilmesi icâb eder.⁶⁷

Mezhepler mehrin mü'eccel veya mu'accel şekilde ödeneceğinin tayin edilmemesi durumu ile ilgili de ihtilaf etmiş ve böyle bir durumda mehrin ne şekilde ödenmesi gerektiği konusunda farklı yaklaşımlar sergilemişlerdir.

Hanefîlere göre bu durumda bölgenin örfü esas alınır. Şayet örfî uygulamada mehrin ödenmesi peşin yapılıyorsa mehr-i mu'accel, ileriki bir zamanda yapılıyorsa mehr-i mü'eccel, bir kısmı peşin diğer kısmı ileriki bir tarihte ödeniyorsa bu doğrultuda mehir verilir.⁶⁸ Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelî mezheplerine göre böyle bir durumda mehir, mu'accel olarak tahakkuk eder. Ne var ki, Mâlikî

Kânûni'l-Ahvâlî's-Şahsiyye, 102.

⁶² Ebû Zehra, *el-Ahvâlî's-Şahsiyye*, 174; Hallâf, *Ahkâmü'l-Ahvâlî's-Şahsiyye*, 76; Sertâvî, *Şerhü Kânûni'l-Ahvâlî's-Şahsiyye*, 102.

⁶³ Kâsânî, *Bedâ'iu's-sanâi'*, 2/288; Ebû Muhammed Fahrüddîn Osmân b. Alî b. Mihcen b. Yûnus es-Sûfi el-Bârî ez-Zeylâi, *Tebyînü'l-hakâik şerhü Kenzî'd-dekâik* (Kahire: Matbaatü'l-Emirîyye, 1313), 2/156; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 10/115.

⁶⁴ Kâsânî, *Bedâ'iu's-sanâi'*, 2/288; Zeylâi, *Tebyînü'l-hakâik*, 2/156; Mâverdi, *el-Hâvî'l-kebir*, 9/464; Rûyânî, *Bahrü'l-mezheb*, 9/446.

⁶⁵ Kâsânî, *Bedâ'iu's-sanâi'*, 2/288.

⁶⁶ Mâverdi, *el-Hâvî'l-kebir*, 9/464.

⁶⁷ Ebû Abdullah Muhammed el-Hareşî, *Şerhü'l-Hareşî 'ala Muhtasari Halil* (Bulak: Matbaatü'l-Emirîyye, 1317), 3/263; Sâvî, *Bülegatü's-sâlik*, 1/414.

⁶⁸ İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-Kadîr*, 3/370; İbn Nuceym, *el-Bahrü'r-râik*, 3/191.

ve Hanbelîlere göre mehrin miktarı tayin edilmişse mehr-i müsemma, tayin edilmemişse mehr-i misil mu'accel olarak ödenir.⁶⁹ Şâfiîlere göre ise bu durumda belirsizlik söz konusu olacağından tespit edilen mehir fâsid hale dönüşür ve mu'accel şekilde mehr-i misil gerekir.⁷⁰

8. Mehri Gerekli Kılan Hususlar

İslam hukukçularının tamamına göre mehri gerekli kılan tek bir husus vardır. O da nikâh akdidir. Yapılan akit sahih ise cinsî münasebetin gerçekleşip gerçekleşmediği fark etmeksizin kadın için mehir hakkı söz konusu olur. Bunun detayına ileride değinilecektir. Evlenme akdi fâsid ise kadının mehir alıp alamayacağı, cinsî münasebetin vuku bulup bulmamasına bağlıdır. Eğer fâsid nikâhta cinsel ilişki vuku bulmamışsa, belirlenmiş olsun veya olmasın kadın mehirden hiçbir şey alamaz. Cinsel ilişki meydana gelmişse mehir alır. Bu konuda herhangi bir görüş ayrılığı bulunmamaktadır.⁷¹ Ne var ki, mezhepler fâsid nikâhta cinsi münasebetin gerçekleşmesi durumunda kadının hangi tür mehri alacağı hususunda ihtilaf etmişlerdir. Hanefîlere göre evvela mehrin belirlenmiş olup olmadığına bakılır. Mehir belirlenmişse ve belirlenen mehir, mehr-i misilden düşük ise mehr-i müsemma tahakkuk eder, yüksek ise veya belirlenmemişse mehr-i misil gerekir.⁷² Mâlikî ve Şâfiîlere göre her hâlûkârda mehr-i misil gerekir.⁷³ Hanbelîlere göre sahih nikâhta olduğu gibi belirlenmişse mehr-i müsemma; belirlenmemişse mehr-i misil tahakkuk eder.⁷⁴

9. Mehrin Arttırılıp Eksiltilmesi

Mezhepler genel olarak kadın tarafından mehir miktarının aşağı çekilebileceği veya mehirden ibra edilebileceği konusunda hem fikirdirler. Bu çerçevede mezheplerin tamamına göre reşit kadın, akit tamamlandıktan sonra hakkı olan

⁶⁹ Sâvî, *Bülegatü's-sâlik*, 1/414; Muhammed b. Ahmed b. Arefe el-Mâlikî ed-Desûkî, *Hâşiyetü'd-Desûkî 'ala Şerhi'l-Kebîr* (Beyrut: Dârü'l-Fikr, ts.), 2/304; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 10/115.

⁷⁰ Mâverdî, *el-Hâvî'l-kebîr*, 9/395; Ebü'l-Bekâ Kemâlüddîn Muhammed b. Mûsâ b. İsâ el-Kâhîrî eş-Şâfiî ed-Demîrî, *en-Necmü'l-vehhâc fi şerhi'l-Minhâc* (Cidde: Dârü'l-Minhâc, 2004), 7/297.

⁷¹ Ebü'l-Hüseyn Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. Cafer b. Hamdân el-Kudûrî, *et-Tecrîd* (Kahire: Dârü's-Selâm, 2006), 9/4656; Sa'dî, *İkdu'l-cevâhiri's-semîne*, 2/481; Mâverdî, *el-Hâvî'l-kebîr*, 9/46; Merdâvî, *el-İnsâf*, 21/287.

⁷² Kudûrî, *et-Tecrîd*, 9/4702; Kâsânî, *Bedâ'iu's-sanâi'*, 2/335.

⁷³ Ebû Muhammed Abdülvehhâb b. Alî b. Nasr et-Tağlibî el-Bağdâdî Kâdi Abdülvehhâb, *Uyûnü'l-Mesâil* (Beyrut: Dârü İbn Hazm, 2009), 330; Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. İdrîs b. Abdirrahmân el-Mısıri el-Karâfi, *ez-Zehirâ* (Beyrut: Dârü'l-Garbi'l-İslami, 1994), 4/370; Mâverdî, *el-Hâvî'l-kebîr*, 9/47; Rûyânî, *Bahrü'l-mezheb*, 9/43.

⁷⁴ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 9/558; Tenûhî, *el-Mumti' fi şerhi'l-Muknî'*, 3/699.

mehrin bir kısmından feragat edebileceği gibi bütünü ile ilgili kocasını ibra da edebilir.⁷⁵ Fakat Hanefiler, bunu hibe hükmünde değerlendirmiş ve kadının böyle bir şey yapabilmesi için ölüm hastalığında olmamasını şart koşmuşlardır.⁷⁶

Mehirde artış yapılması hususuna gelince; mezheplerin tamamına göre akitten sonra kadın, belirlenmiş olan mehre dair artış talebinde bulunamaz. Fakat erkek kendi isteğiyle mehri arttırabilir.⁷⁷ Bu hususlarda hem fikir olan mezhepler, erkek tarafından yapılacak olan bir artıştan sonra cinsel ilişki gerçekleşmeden boşanma veya ölümün vuku bulması halinde söz konusu artışın hangi hükme tâbi olacağı konusunda ihtilaf etmişlerdir. Hanefilere göre artışın akabinde cinsî münâsebet meydana gelmeden taraflardan biri ölürse arttırılan kısım mehir olarak verilir. Ancak boşanma durumunda kadının artıştan bir şey almaya hakkı olmaz.⁷⁸ Mâlikîlere göre artışın akabinde cinsî münasebet vuku bulmadan boşanma gerçekleşirse kadın arttırılan kısmın yarısını alır. Ölüm meydana gelirse artış hibe hükümlerine tâbi olur. Dolayısıyla kadın teslim almışsa tamamı onun olur. Teslim almamışsa artık artıştan bir şey alamaz.⁷⁹ Şâfiîlere göre ise cinsel ilişkinin meydana gelip gelmemesi fark etmeksizin söz konusu artış hibe hükmünde olur.⁸⁰ Hanbelîlere göre cinsî münasebetten önce boşanma vuku bulursa kadın arttırılan kısmın yarısını, ölüm meydana gelirse tamamını alır.⁸¹

10. Mehri Teslim Alacak Kişi

Mezhepler, ehliyeti eksik olan kâsır kadına ait mehrin velisi tarafından teslim alınacağı konusunda ittifak etmişlerdir.⁸² Ancak âkil-baliğ olan reşit kadının mehrini kimin teslim alacağı hususunda farklı görüşler benimsemişlerdir. Hanefiler ile bazı Şâfiîlere göre kadın bakire değilse mehri sadece kendisine veya vekiline teslim edilebilir. Bakire olması durumunda ise utanma ihtimaline karşı onun adına velisi de mehrini teslim alabilir. Mehri teslim alabilecek veliler de,

⁷⁵ Zeylaî, *Tebyînü'l-hakâik*, 2/141; Mâverdî, *el-Hâvi'l-kebîr*, 9/527; Desûkî, *Hâşiyetü'd-Desûkî*, 2/316; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 10/166.

⁷⁶ Muhammed Emin b. Ömer b. Abdilaziz ed-Dimeşkî İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr 'ala Dürrü'l-muhtâr Şerhü Tenviri'l-ebşâr* (Kahire: Matbaatü Mustafa el-Bâbî, 1966), 3/113.

⁷⁷ Cessâs, *Şerhü Muhtasarî't-Tahâvî*, 4/432; Desûkî, *Hâşiyetü'd-Desûkî*, 2/318; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 10/178; Vehbe Zuhaylî, *el-Fikhu'l-İslami ve Edilletuhu* (Şam: Dârü'l-Fikr, ts.), 9/6796.

⁷⁸ Cessâs, *Şerhü Muhtasarî't-Tahâvî*, 4/432; Kudûrî, *et-Tecrîd*, 9/4699-4700.

⁷⁹ Desûkî, *Hâşiyetü'd-Desûkî*, 2/318-319; Kâdi Abdülvehhâb, *el-Meûne*, 762.

⁸⁰ Zuhaylî, *el-Fikhu'l-İslami*, 9/6796; Sertâvî, *Şerhü Kânûnî'l-Ahvâlî's-Şahsiyye*, 120.

⁸¹ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 10/178; Merdâvî, *el-İnsâf*, 21/248.

⁸² Kâsânî, *Bedâ'iu's-sanâi*, 2/240; Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Muhammed el-Mısırî İîş, *Minehü'l-Celîl Şerhü Muhtasarî Halîl* (Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1989), 3/501; Beğavî, *et-Tehzîb fî fikhi'l-İmami's-Şâfiî*, 5/513; Kelvezânî, *el-Hidâye 'ala mezhebi'l-İmami Ahmed*, 406.

sadece baba ve dede olup diğer velilerin teslim alma yetkileri yoktur. Çünkü onların nefis üzerinde velâyet yetkileri olsa da mal üzerinde böyle bir yetkiye sahip değildirler.⁸³ Mâlikîler, Şâfiîlerin çoğunluğu ve Hanbelîlere göre ise bakire olup olmadığı fark etmeksizin reşit olan kadının mehri bizzat kendisine veya vekiline teslim edilmelidir. Bu hususta reşit kadının, velisini de vekil tayin etmesi mümkündür.⁸⁴

11. Mehirden Anlaşmazlık

Taraflar, bazı durumlarda mehirden ilgili anlaşmazlığa düşebilmektedirler. Bu anlaşmazlıklar da mehirden miktarıyla ilgili olabildiği gibi belirlenmiş olup olmadığına dair de olabilmektedir.

Anlaşmazlığın mehirden miktarı ile ilgili olması halinde hangi hükümlerin devreye gireceği mezhepler arasında ihtilaf konusu olmuştur. Hanefî ve Hanbelîlere göre mehirden misil veya daha azını iddia etmesi halinde kadının sözü; mehirden misilden fazlasını iddia etmesi durumunda erkeğin sözü esas alınır. Ancak kadın mehirden misilden fazlasını; erkek ise azını iddia ederse ikisinden yemin etmeleri istenir. Her ikisi yeminde bulunursa yahut ikisi de kaçınarak yeminde bulunmazsa, mehirden misle hükmedilir. Eğer sadece birisi yeminde bulunursa onun iddiasına uygun şekilde hüküm verilir.⁸⁵

Mâlikîlere göre ilgili anlaşmazlık cinsel ilişkiden önce vuku bulursa, hangisinin iddia ettiği şeyin mehirden olmaya elverişli olduğuna bakılır. İkisinden de iddia ettiği şey mehirden olmaya elverişli bir şey ise, yemin etmeleri istenir. Şayet ikisi de yemin ederse nikâh feshedilir. Sadece birisi yeminde bulunursa onun sözü esas alınır. Eğer sadece birisinin iddia ettiği şey mehirden olmaya elverişliyse, yemine gerek olmaksızın onun iddiasına itibar edilir. Söz konusu anlaşmazlık cinsi münasebetten sonra meydana gelirse erkeğin sözü esas alınır.⁸⁶

Şâfiî mezhebine göre böyle bir anlaşmazlık durumunda doğrudan ikisinden

---

⁸³ Cessâs, *Şerhü Muhtasari't-Tahâvî*, 4/422; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-Kadîr*, 3/263; Ebû İshâk Cemâlüddîn İbrâhîm b. Alî b. Yûsuf eş-Şirâzî, *el-Mühezzeb fî fikhi'l-İmami's-Şâfiî* (Beyrut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, ts.), 2/465; Beğavî, *et-Tehzîb fî fikhi'l-İmami's-Şâfiî*, 5/513.

⁸⁴ Karâfî, *ez-Zehirâ*, 4/356; Dîyaüddin Halil b. İshak b. Musa el-Mâlikî el-Cündî, *et-Tavdîh fî şerhi Muhtasari İbnü'l-Hâcib* (Fas: Merkezü Necîbiveyh, 2008), 4/211; Şirâzî, *el-Mühezzeb*, 2/465; Beğavî, *et-Tehzîb fî fikhi'l-İmami's-Şâfiî*, 5/513; Kelvezânî, *el-Hidâye 'ala mezhebi'l-İmami Ahmed*, 406; İbn Kudâme, *eş-Şerhü'l-kebir âla metni'l-Muknî*, 21/218.

⁸⁵ Cessâs, *Şerhü Muhtasari't-Tahâvî*, 4/414; Serahsî, *el-Mebsût*, 5/65-66; Ebû İshâk Burhânüddîn İbrâhîm b. Muhammed b. Abdillâh er-Râmîni ed-Dimaşkî İbn Müflih, *el-Mubdi' fî şerhi'l-Muknî* (Beyrut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1997), 6/218; Makdisî, *el-Udde*, 428.

⁸⁶ Kâdi Abdülvehhâb, *Uyûnü'l-Mesâil*, 331; Sertâvî, *Şerhü Kânûni'l-Ahvâlî's-Şahsiyye*, 128.

yemin etmeleri istenir. İki yemimde bulunursa yahut ikisi de kaçınıp yemimde bulunmazsa mehr-i misle hükmedilir. Birisi yemimde bulunursa onun iddiasına göre hüküm verilir. Şu var ki, erkeğin iddiası mehr-i misilden fazla ise miktarı mehr-i misle düşürmemek için yemin ettirilmeksizin erkeğin sözü esas alınır.⁸⁷

Anlaşmazlığın mehrin belirlenmiş olup olmadığı ile ilgili olması durumunda terettüp edecek hükümlere dair de ihtilaf edilmiştir. Hanefilere göre bu durumda mehr-i misil gerekir.⁸⁸ Mâlikîlere göre ilgili anlaşmazlık cinsi münasebet gerçekleşmeden önce vuku bulursa akit feshedilir. Cinsel ilişkiden sonra vuku bulursa, iddia ettiği şey mehr-i misil miktarında veya daha düşük ise kadının sözü; aksi durumda erkeğin sözü esas alınır.⁸⁹ Şâfiî mezhebine göre ikisinden yemin etmeleri istenir. İki yemimde bulunurlarsa mehr-i misil gerekir. Sadece birisi yemimde bulunursa onun sözü esas alınır.⁹⁰ Hanbelfilere göre söz konusu anlaşmazlık cinsi münasebet gerçekleşmeden önce vuku bulursa ve kadının iddia ettiği şey mehr-i misil veya daha düşük bir miktarda ise onun sözü esas alınır. Mehr-i misilden fazla bir meblağın tespit edildiğini iddia ederse yemimde bulunması istenir. Yemimde bulunursa mehr-i misli hak eder, yemimde bulunmazsa erkeğin sözü esas alınır. Ancak bu anlaşmazlık cinsi münasebetten sonra vuku bulursa, hangi taraf mehrin tespit edilmiş olduğunu iddia ediyorsa onun sözü esas alınır.⁹¹

12. Mehrin Tamamının Tahakkuk Ettiği Durumlar

Mezhepler, mehrin tam tahakkuk ettiği bazı durumlar ile ilgili ittifak, bazı durumlar hakkında ise ihtilaf etmişlerdir. Bunların maddeler halinde şu şekilde sıralanması mümkündür.

a) Cinsel İlişki: Bütün mezheplere göre sahih bir nikâh akdinden sonra cinsi münasebet vuku bulursa, kadın mehrin bütünü alır. Dolayısıyla mehir miktarının tespit edilmiş olması durumunda mehr-i müsemmanın; tespit edilmiş olmaması veya tespit edilende fesâd meydana gelmesi halinde mehr-i mislin tamamını hak eder.⁹²

b) Ölüm: Sahih bir nikâh akdinden sonra cinsi münasebet vuku bulmadan önce

---

⁸⁷ Mâverdi, *el-Hâvi'l-kebir*, 9/494-495; Şirâzi, *el-Mühezzebe*, 2/472-473.

⁸⁸ Kâsânî, *Bedâ'iu's-sanâi'*, 2/305.

⁸⁹ Kâdi Abdülvehhâb, *Uyûnü'l-Mesâil*, 331.

⁹⁰ Mâverdi, *el-Hâvi'l-kebir*, 9/494.

⁹¹ Makdisî, *el-Udde*, 428-429.

⁹² Serahşî, *el-Mebsût*, 5/62; Kâsânî, *Bedâ'iu's-sanâi'*, 2/274; Kâdi Abdülvehhâb, *el-İsrâf 'ala nüketi mesâilil'-hilâf*, 2/716; Beğavî, *et-Tehzîb fî fikhi'l-İmami's-Şâfiî*, 5/524; Demîrî, *en-Necmü'l-vehhâc*, 7/310; İbn Kudâme, *el-Kâfi*, 3/65; Tenûhî, *el-Mumti' fî şerhi'l-Mukni'*, 3/685.

tarafardan birinin vefat etmesi halinde şayet mehir belirlenmişse bütün mezheplere göre kadın tıpkı cinsel ilişkiye girmiş kadın gibi mehrin tamamını hak eder. Ölen erkek ise, evvela terekesinden kadının belirlenmiş olan mehri verilir, ardından terekesi varisler arasında bölüştürülür. Ölen kadın ise hakkı olan mehir terekesine eklenerek varisleri arasında payları oranınca taksim edilir.⁹³ Ancak mehrin belirlenmemiş olması durumu ile ilgili ihtilaf edilmiştir. Hanefî, Şâfiî ve Hanbelîlere göre mehir miktarının tespit edilmediği bir nikâhta zifaktan önce taraflardan birinin ölmesi durumunda, belirlendiği durumda olduğu gibi mehrin tamamı tahakkuk eder. Dolayısıyla kadına emsali olan kadınlar için takdir edilen mehir (mehr-i misil) verilir.⁹⁴ Mâlikîlere göre böyle bir durumda mehir tahakkuk etmeyip -ileride değinilecek olan- mut'a söz konusu olur.⁹⁵ Bu görüş İmam Şâfiî'den de (ö. 204/820) nakledilmiş, buna bağlı olarak bazı Şâfiî fakihler tarafından da benimsenmiştir. Fakat mezhepteki zâhir ve mutemed görüş, ilk görüştür.⁹⁶

c) Halvet-i Sahihâ: Halvet-i sahiha, tarafların sahih nikâh akdinden sonra üçüncü bir kimse tarafından muttali olunamayacak bir ortamda cinsî münâsebet kurabilecekleri bir süre baş başa kalmalarıdır.⁹⁷ Bu durum fıkıh ıstılahında hükmî birliktelik olarak da nitelendirilmektedir.⁹⁸

Mezhepler halvet-i sahihanın gerçekleşmesi halinde mehrin tam tahakkuk edip etmeyeceğine dair ihtilaf etmişlerdir. Hanefî ve Hanbelîlere göre taraflar, cinsî münasebet kurmasalar dahi, ilişkiye girmelerine mani bir durumun bulunmadığı ortamda baş başa kalırlarsa, tam mehir tahakkuk eder.⁹⁹ İmam Şâfiî'nin kadim kavli de bu yöndedir.¹⁰⁰ Ancak İmam Mâlik (ö. 179/795) ve cedid kavlinde İmam Şâfiî, salt halvet-i sahihanın mehrin tam tahakkukuna etki etmeyeceğini savunmuşlardır.¹⁰¹

⁹³ Serahsî, *el-Mebsût*, 5/62; Hareşî, *Şerhü'l-Hareşî*, 3/274; Mâverdî, *el-Hâvî'l-kebir*, 9/473; Muvaffakuddin Ebû Muhammed Abdullah b. Ahmed b. Muhammed el-Makdisî İbn Kudâme, *el-Kâfi fi fikhî'l-İmam Ahmed* (Beyrut: Dârü'l-Kütüb'l-İlmiyye, 1994), 3/65.

⁹⁴ Kâsânî, *Bed'iu's-sanâi'*, 2/295; Zeylâi, *Tebyînü'l-hakâik*, 2/139; Mâverdî, *el-Hâvî'l-kebir*, 9/479; Rûyânî, *Bahrü'l-mezheb*, 9/460; İbn Kudâme, *el-Muğni*, 10/149; Mansûr b. Yunus b. İdrîs el-Buhûtî, *Kuşşâfü'l-kina' 'an etnî'l-ikna'* (Riyad: Mektebetü'n-Nasrî'l-hadise, 1968), 5/150.

⁹⁵ Kâdi Abdülvehhâb, *el-Meûne*, 764; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, 3/50.

⁹⁶ Mâverdî, *el-Hâvî'l-kebir*, 9/481; Rûyânî, *Bahrü'l-mezheb*, 9/462.

⁹⁷ Orhan Çeker, "Halvet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 15/384.

⁹⁸ Sertâvî, *Şerhü Kânûnî'l-Ahvâlî's-Şahsiyye*, 115.

⁹⁹ Zeylâi, *Tebyînü'l-hakâik*, 2/142; İbn Kudâme, *el-Muğni*, 10/154.

¹⁰⁰ Mâverdî, *el-Hâvî'l-kebir*, 9/541.

¹⁰¹ Ebû Muhammed Abdülvehhâb b. Alî b. Nasr et-Tağlibî el-Bağdâdî Kâdi Abdülvehhâb, *el-İsrâf 'ala*

Tarafların baş başa kaldıkları ortamda cinsî münasebete mani bir durum mevcut ise, ittifakla mehrin tamamı tahakkuk etmez. Hanefilere göre Halvet-i sahihaya engel teşkil eden hususlar ise üçtür:¹⁰²

- 1) Hissî Engel: Ortamda temyiz çağına erişmiş bir kimsenin bulunması.
- 2) Tabiî Engel: Taraflardan birisinin cinsel ilişkiye giremeyecek kadar hasta veya özürlü olması.
- 3) Şer'î Engel: Cinsel ilişkiliyi şer'î açıdan haram kılan bir durumun bulunması. Mesela umre veya hac ihramında bulunmak, Ramazan orucunu tutuyor olmak, itikâfta bulunmak, hayız veya nifas halinde olmak, namaz kılıyor olmak ve mescitte bulunmak, şer'î halvet engelleridir.

13. Mehrin Yarısının Tahakkuk Ettiği Durumlar

Mehir belirlenir de cinsi münasebet vuku bulmadan boşanma veya erkekten kaynaklı bir sebeple tefrik gerçekleşirse, kadın mehrin yarısını alır. Bu konuda herhangi bir ihtilaf bulunmamaktadır. Zira Yüce Allah, "Mehirlerini tayin ederek evlendiğiniz kadınları temas etmeden boşarsanız, kadınların vazgeçmesi veya nikâh bağı elinde bulunanın muaf tutması hali müstesna tayin ettiğiniz mehrin yarısı onların hakkıdır..."¹⁰³ buyurmak suretiyle bu durumu kat'î şekilde hükme bağlamıştır.¹⁰⁴ Ancak Hanefî ve Hanbelîler, mehrin yarısının tahakkuku için boşanmanın halvet-i sahihadan da önce gerçekleşmesi gerektiğini şart koşmuşlardır. Zira daha önce değinildiği üzere onlara göre cinsel ilişki vuku bulmasa dahi halvet-i sahiha gerçekleşirse boşanma durumunda mehrin tamamı tahakkuk eder.¹⁰⁵

Belirtilmelidir ki, mehrin yarısının tahakkuku ile ilgili ihtilaflı olan diğer bir konu, yarım mehr hakkının kadının velisi tarafından düşürülüp düşürülemediği meselesidir. Bu ihtilaf da mezkûr âyette geçen "nikâh bağı elinde bulunan" ile kimin kastedildiğine dair yaklaşım farklılığına dayanmaktadır. Hanefî, Şâfiî ve Hanbelîlere göre nikâh bağı elinde bulunan kocadır. Dolayısıyla âyette bildirilen hüküm gereğince cinsel ilişki vuku bulmadan boşanmanın gerçekleşmesi durumunda ya kadın kendi hakkından vazgeçerek mehrin yarısını almayacaktır ya da koca kendi hakkından feragat edip mehrin yarısından fazlasını vermiş

---

nûketi mesâilî'l-hilâf (Beirut: Dârü İbn Hazm, 1999), 2/720; Mâverdî, *el-Hâvi'l-kebir*, 9/541.

¹⁰² Serahsî, *el-Mebsût*, 5/150.

¹⁰³ el-Bakara 2/237.

¹⁰⁴ Serahsî, *el-Mebsût*, 5/14; Lahmî, *et-Tefsira*, 6/2513; Mâverdî, *el-Hâvi'l-kebir*, 9/412; Tenûhî, *el-Mumti' fi şerhi'l-Mukni'*, 3/679.

¹⁰⁵ Kâsânî, *Bedâ'iu's-sanâi'*, 2/291; Makdisî, *el-Udde*, 426.

olacaktır. Veli ise, reşit veya kâsır olması fark etmeksizin mehrin yarısı ile ilgili kadının hakkını düşürme yetkisine sahip değildir. Reşit kadının hakkını düşüremez, çünkü reşit kimsenin malı üzerinde başkasının tasarruf yetkisi yoktur. Kâsır olan kadının hakkını düşüremez, çünkü veli, velâyeti altında bulunan kişi adına salt zarar yönü bulunan bir tasarrufta bulunamaz.¹⁰⁶

Mâlîkî mezhebine göre ise “nikâh bağı elinde bulunan” ile kastedilen, reşit olmayan kızın velisidir. Binaenaleyh veli, cinsel ilişkiden önce boşanmış velâyeti altındaki kâsır kızın mehrin yarısı ile ilgili hakkını düşürebilir. Bu durumda âyetin bildirdiği hüküm şöyle olmaktadır: Mehrin belirlenmiş olduğu bir akitte cinsel ilişkiden önce boşanma vuku bulursa normal şartlarda erkek mehrin yarısını vermek zorundadır. Ancak reşit kızın kendisinin, reşit olmayan kızın da velisinin bu haktan vazgeçmesi durumunda erkek mehrin yarısını ödemek zorunda olmaz.¹⁰⁷

14. Mut‘anın Tahakkuk Ettiği Durumlar

İslam hukuku terimi olarak *mut‘a*, “herhangi bir sebeple evliliğin son bulması durumunda gönlünü hoş kılmak için kadına verilen hediye kabilinden şeyler” anlamındadır.¹⁰⁸

Fakihler, mut‘ayı, yaşadıkları dönemdeki örfü göz önünde bulundurarak; başörtüsü, elbise, dış örtü, çorap gibi iç ve dış olmak üzere bir takım elbise şeklinde belirlemişlerdir. Ancak zamana ve şartlara göre mut‘anın yeniden değerlendirilebileceği de gözden uzak tutulmamalıdır.¹⁰⁹

Mehir miktarının tespit edilmediği bir nikâh akdi, cinsel birliktelikten önce talakla son bulursa, sadece mut‘a tahakkuk eder. Dolayısıyla böyle bir durumda kadının hak edeceği mehir değil, mut‘a olur. Bu konuda herhangi bir ihtilaf söz konusu değildir. Zira Yüce Allah, “Ey iman edenler! Mü‘min kadınları nikâhlayıp, sonra onlara temas etmeden boşadığınızda, onlar üzerinde sizin sayacağınız bir iddet hakkınız yoktur. Bu durumda onlara mut‘a verin ve kendilerini güzel bir şekilde bırakın”¹¹⁰ buyurmuştur.¹¹¹ Ancak mezhepler, aynı hükmün ölüm

¹⁰⁶ Kudûrî, *et-Tecrid*, 9/4687; Kâsânî, *Bedâ’iu’s-sanâî*, 2/290; Şirâzî, *el-Mühezzeb*, 2/470; İmrânî, *el-Beyân fi mezhebi İmamî’s-Şâfiî*, 9/440; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 10/161-162; İbn Müflih, *el-Mubdi’ fi şerhi’l-Muknî*, 6/214.

¹⁰⁷ Kâdi Abdülvehhâb, *el-İsrâf’ala nüketi mesâilî’l-hilâf*, 2/718.

¹⁰⁸ Nuri Kahveci, *İslam Aile Hukuku*, 140.

¹⁰⁹ Nuri Kahveci, *İslam Aile Hukuku*, 141.

¹¹⁰ el-Ahzâb 33/49.

¹¹¹ Serahsî, *el-Mebsût*, 6/61; Hareşî, *Şerhü’l-Hareşî*, 4/87; Mâverdî, *el-Hâvî’l-kebir*, 9/475; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 13/139.

durumunda da geçerli olup olmadığı hususunda farklı görüşler benimsemişlerdir. Hanefî, Şâfiî ve Hanbelîlere göre -daha önce belirtildiği üzere- cinsel ilişkiden önce ölümün vuku bulması halinde, mehir belirlenmiş olsa da olmasa da mehrin tamamı tahakkuk eder. Ayrıca mut'aaya gerek yoktur.¹¹² Mâlikî mezhebine göre ise mehrin tespit edilmediği bir nikâh akdi, talakla son bulma durumunda olduğu gibi ölümle de son bulursa sadece mut'a tahakkuk eder.¹¹³

Mehir miktarının tespit edildiği bir nikâh akdinin cinsi münasebetten önce son bulması halinde ise kadın açısından herhangi bir mut'a hakkı söz konusu olmaz. Dolayısıyla kadın böyle bir durumda sadece yarım mehir alır.¹¹⁴

Nikâh akdinin cinsel temastan sonra talakla sonlanması durumuna gelince; İslam hukukçuları kadının gönlünü hoş kılma amacına matufen böyle bir durumda mehre ilaveten mut'anın tahakkuk edeceğini belirtmişlerdir.¹¹⁵

Bazı ayrıntılarda ihtilaf bulunmakla birlikte zikri geçen hususlarda genel itibariyle hem fikir olan İslam hukukçuları mut'anın hükmü ile ilgili ihtilaf etmişlerdir. Mut'a, mehir miktarının tespit edilmediği bir nikâh akdinin cinsi münasebetten önce talakla son bulması durumunda Hanefî, Şâfiî ve Hanbelîlere göre vâcib,¹¹⁶ Mâlikîlere göre müstehabtır.¹¹⁷ Akin cinsel ilişkiden sonra sonlanması halinde ise Hanefî, Mâlikî ve Hanbelîlere göre müstehab,¹¹⁸ Şâfiîlere göre vâciptir.¹¹⁹

15. Mehrin Tamamının Düştüğü Durumlar

Nikâh akdi, cinsel ilişki ve -Hanefîler ile Hanbelîlere göre- halvet-i sahihadan önce kadından kaynaklı bir sebeple veya kadının talebi üzerine son bulursa mehrin tamamı sakıt olur. Dolayısıyla kadın açısından mehir hakkı söz konusu olmaz.¹²⁰ Nikâhın kadından kaynaklı sonlanmasının ise birkaç sebebi bulunmaktadır:

¹¹² Kâsânî, *Bedâ'iu's-sanâi'*, 2/295; Mâverdi, *el-Hâvi'l-kebir*, 9/479; İbn Kudâme, *el-Muğni*, 10/149.

¹¹³ Kâdi Abdülvehhâb, *el-Meûne*, 764; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, 3/50.

¹¹⁴ Serahsî, *el-Mebsût*, 6/61; Kâsânî, *Bedâ'iu's-sanâi'*, 2/297; Lahmî, *et-Tebaira*, 6/2513; İbn Rüşd, *el-Mukaddimâtü'l-mümehhidât*, 1/550; Mâverdi, *el-Hâvi'l-kebir*, 9/548; Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, 2/475; İbn Kudâme, *el-Kâfi*, 3/72.

¹¹⁵ Serahsî, *el-Mebsût*, 6/61; Kâdi Abdülvehhâb, *el-Meûne*, 780; Mâverdi, *el-Hâvi'l-kebir*, 9/548; İbn Kudâme, *el-Muğni*, 10/141

¹¹⁶ Cessâs, *Şerhü Muhtasari't-Tahâvî*, 4/406; Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, 2/475; Tenûhî, *el-Mumti' fî şerhi'l-Mukni'*, 3/693.

¹¹⁷ Lahmî, *et-Tebaira*, 6/2513; İbn Rüşd, *el-Mukaddimâtü'l-mümehhidât*, 1/549.

¹¹⁸ Kâsânî, *Bedâ'iu's-sanâi'*, 2/303; Tenûhî, *el-Mumti' fî şerhi'l-Mukni'*, 3/694.

¹¹⁹ Mâverdi, *el-Hâvi'l-kebir*, 9/548; Rûyânî, *Bahrü'l-mezheb*, 9/457.

¹²⁰ Ebû Zehra, *el-Ahvâlü's-Şahsiyye*, 204; Hallâf, *Ahkâmü'l-Ahvâlî's-Şahsiyye*, 90.

a) İrtidat:¹²¹ Mezheplerin tamamına göre nikâh akdinden sonra henüz cinsi münasebet vuku bulmadan önce kadın dinden çıkarsa, evlenme sonlandırılır ve kadın hiçbir şekilde mehir alamaz.¹²²

b) Ayıp ve Hastalık: Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelîlere göre nikâh kıyıldıktan sonra erkek, cinsi temastan önce kadında bulunup da kendisine bildirilmemiş bir ayıp, özür veya hastalık sebebiyle evliliği sona erdirirse, kadın için mehir tahakkuk etmez. Keza kadın söz konusu durumların erkekte bulunması sebebiyle cinsel birliktelikten önce akdin feshini talep ederse, feshin gerçekleşmesi halinde mehir alamaz.¹²³ Hanefîlere göre taraflardan birinde bir özür veya hastalığın bulunması sebebiyle akit feshedilmez. Şu var ki, erkeğin cinsel ilişkiye mani bir özre sahip olması durumunda kadının talebi üzerine akit hâkim tarafından sonlandırılabilir. Fakat bu durumda fesih değil, bâin talak söz konusu olur. Bu nedenle kadının mehir hakkı düşmez.¹²⁴

c) Denk Olmamak: Nikâh akdinden sonra cinsel birliktelik gerçekleşmeden erkeğin denk olmayışından ötürü kadının talebine binaen nikâh akdi feshedilirse, kadın mehir alamaz.¹²⁵

d) Bulûğ Muhayyerliği: Hanefîlere göre baba ve dedenin dışındaki veliler tarafından, Mâlikîlere göre ise baba ve vasi tarafından bulûğ çağına ermeden evlendirilen erkek çocuğu, bâliğ olduktan sonra muhayyerlik hakkını kullanarak nikâhın feshini talep edebilir. Nikâhın feshedilmesi halinde henüz cinsel temas gerçekleşmemişse, mehir tahakkuk etmez. Zira bu durumda mehir tahakkuk ederse muhayyerlik hakkının bir manası olmayacaktır. Çünkü erkek, feshe gerek olmadan boşama suretiyle evliliği sonlandırma yetkisine sahiptir.¹²⁶

16. Mehir İadesini Gerektiren Durumlar

Mehir, nikâh akdi neticesinde meydana gelen bir yükümlülük olmasına karşın bazı ülkelerde veya bölgelerde, nişan sırasında yahut nişanlılık döneminde, kısmen yahut tamamen kıza ya da kız tarafına teslim edilmektedir. Mezheplerin ittifakıyla akit kıyılmış olmadığı sürece, nişan nedeniyle, evlenme neticesinde oluşan şer'î herhangi bir yükümlülük söz konusu olmaz. Binaenaleyh erkek,

¹²¹ İrtidat kavramı ile ilgili geniş bilgi için bk. Mustafa Genç, "Ridde", *İslam Hukuk Başlangıcı* (İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 2022), 247.

¹²² Aynî, *el-Binâye*, 5/248; Kâdi Abdülvehhâb, *el-İsrâf 'ala nûketi mesâilil-hilâf*, 2/717; Mâverdî, *el-Hâvi'l-kebîr*, 9/231; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 10/121.

¹²³ Kâdi Abdülvehhâb, *el-Meûne*, 771; Mâverdî, *el-Hâvi'l-kebîr*, 5/53; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 10/62.

¹²⁴ Kudûrî, *et-Tecrîd*, 9/1578.

¹²⁵ Ebû Zehra, *el-Ahvâlü's-Şahsiyye*, 204; Hallâf, *Ahkâmü'l-Ahvâlî's-Şahsiyye*, 90.

¹²⁶ Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 3/95; Sâvî, *Bülegatü's-sâlik*, 1/427.

nişanlısına mehir olmak üzere bir şeyler vermişse, nişanın bozulması durumunda onları iade alabilir. O şeylerin duruyor olması ile zayı edilmiş (tüketilmiş) olması arasında fark yoktur. Ayrıca nişanı bozanın erkek olması ile kadın olmasının hükmü aynıdır. Şu halde mehre mahsuben verilen şey olduğu gibi duruyorsa bizzat kendisi, durmuyorsa kıymeti veya misli iade edilir.¹²⁷ Çünkü erkek, akdin tamamlanacağı düşüncesine binaen bu mehri ödemiştir. Diğer bir ifadeyle bu mehri evlenme gayesiyle vermiştir. Bu gayenin gerçekleşmemesi ise, verilen mehrin iadesini meşru kılar.¹²⁸

Sonuç

İslam hukukçuları, sahih bir nikâh akdinden sonra erkeğin hanımına mehir vermekle mükellef olduğu konusunda ittifak etmiş olsalar da mehir ile ilgili meselelerin ayrıntısında ihtilaf etmişlerdir. Fakat üç konudaki ihtilafları daha çok ön plana çıkarmaktadır. Bunları şu şekilde sıralamamız mümkündür:

1) Hanefî, Şâfiî ve Hanbelîler, mehrin nikâh akdi açısından bir rükün veya sıhhat şartı olmadığını belirtmişlerdir. Mâlikîler ise mehrin bir rükün olduğunu ileri sürmüşlerdir.

Gerek delillerinin güçlü olması gerekse kendi içerisinde daha çok tutarlılık arz etmesi sebebiyle cumhur tarafından benimsenen görüş daha tercihe şayandır. Zira Mâlikîler gibi mehrin rükün olduğu kabul edilecek olursa mehir ile ilgili hukuka aykırı en ufak bir tutumun nikâh akdini batıl kılacağı söylenmelidir. Çünkü akdin rükünlerinde bir eksikliğin bulunması durumunda akit batıl olur. Oysa Mâlikîler, sadece mehri düşürmeye yönelik bir anlaşmanın yapılması halinde akdin batıl olacağını söylemişlerdir. Fakat mehre dair aykırı bir durum söz konusu olduğunda akdin batıl olacağını söylememişlerdir. Böyle durumlarda genellikle cinsel birliktelik vuku bulmamışsa akdin feshedilmesi, cinsel birliktelik meydana gelmişse mehrin hukuka uygun hale getirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Bu ise bir çelişki barındırmaktadır. Çünkü cinsel birliktelikten sonra akdin feshedilmesine gerek olmadığını söylemiş olmaları, temelde sahih olduğunu kabul ettikleri anlamına gelir. Hâlbuki rükünde bir halelin bulunması halinde akit batıl olur ve cinsel birliktelik meydana gelse bile derhal feshedilmesi gerekir.

2) Hanefî ve Mâlikîler, mehir için asgarî bir miktar bulunduğunu ve mehrin söz konusu asgarî miktardan az olmaması gerektiğini belirtmişlerdir. Buna karşın Şâfiî ve Hanbelîler, mehir için asgari sınır bulunmadığını ve mülk edinilmesi mümkün olan her şeyin ne kadar az olduğu fark etmeksizin mehir olarak belirlenebileceğini ifade etmişlerdir.

¹²⁷ Hallâf, *Ahkâmü'l-Ahvâlî's-Şahsiyye*, 21; Sertâvî, *Şerhü Kânûnî'l-Ahvâlî's-Şahsiyye*, 23.

¹²⁸ Nuri Kahveci, *İslâm Aile Hukuku*, 119-123.

Takdir ettikleri asgari miktar bir yana bırakılacak olursa görüşler içerisinde Hanefîler ile Mâlikîler tarafından benimsenen görüşün şer'î maksatlara daha uygun olduğu söylenebilir. Çünkü mehrin meşru kılınmasındaki hikmetlerden biri, kadına mâlî bir hakkın tanınmasıdır. Gerçek manada bu tür bir haktan söz edebilmek için ise mehrin yarar barındıran bir nitelikte olması gerekir. Aksi takdirde menfaat sağlamayan sembolik bir uygulamadan ibaret kalır. Oysa İslam tarafından konulan hükümlerin tamamı, mutlak surette maslahatı haizdirler. Mehirlere de bir maslahatın hâsıl olabilmesi için belirli bir miktardan düşük olmaması gerekir. Kaldı ki, mehirden dolayı asgari sınır bulunmadığını benimseyen mezhepler de, belirli bir miktardan az tutulmamasının müstehab olduğunu belirtmişlerdir.

3) Hanefî, Mâlikî ve Hanbelîler, mehrin, kadından faydalanma mukabilinde verilen bir nikâh bedeli olduğunu belirtmişlerdir. Şâfiîler ise mehrin bir bedel olmadığını, Allah'ın kadın için takdir ettiği bir ikram olduğunu beyan etmişlerdir.

Görüşler içerisinde Şâfiîler tarafından benimsenen görüşün, İslam'ın kadına verdiği değer prensibiyle daha çok uyduğu rahatlıkla söylenebilir. Çünkü gerçekte mehirden dolayı kadının ne fiziki varlığının bedeli ne de cinsel açıdan ondan istifade etmenin karşılığıdır. Aksine çağdaş bazı İslam hukukçularının da belirttiği üzere ömür boyu birlikte yaşama arzusunun sembolik bir alameti olarak kadının değerini göstermek üzere Allah tarafından belirlenmiş bir hediye ve bir armağan olmanın yanında kadının nikâh akdindeki teminatıdır. Bu sebeple kadını eşya gibi düşünerek mehrini ondan istifade etme mukabilinde verilen satın alma bedeli şeklinde değerlendirmek doğru değildir.

Kaynakça

Adevî, Ebû'l-Hasen Ali b. Ahmed b. Mükrim es-Saidî. *Hâşiyetü'l-Adevî 'ala şerhi Kifâyeti't-tâlibi'r-rabbânî*. 2 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1994.

Aynî, Bedruddin Ebû Muhammed Mahmud b. Ahmed b. Musa b. Ahmed b. Hüseyin. *el-Binâye şerhü'l-Hidâye*. 13 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2000.

Bâbertî, Ekmelüddîn Muhammed b. Mahmûd b. Ahmed el-Bâbertî er-Rûmî el-Mısırî. *el-Înâye şerhü'l-Hidâye*. 10 Cilt. Kahire: Matbaatü Mustafa el-Bâbî, 1970.

Beğavî, Muhyissünne Ebû Muhammed el-Hasan b. Mes'ûd. *et-Tehzîb fî fikhi'l-İmami's-Şâfiî*. 8 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1997.

Beyhakî, Ebû Bekir Ahmed b. el-Huseyn b. Ali. *es-Sünenü'l-kübrâ*. 11 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 3. Basım., 2003.

Buhûtî, Mansûr b. Yunus b. İdrîs. *er-Ravdu'l-murbi' şerhu Zâdi'l-müstekni'*. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, ts.

- Buhûtî, Mansûr b. Yunus b. İdrîs. *Kuşşâfü'l-kina' 'an etni'l-İkna'*. 6 Cilt. Riyad: Mektebetü'n-Nasrî'l-Hadise, 1968.
- Cessâs, Ahmed b. Ali Ebû Bekir er-Râzî el-Cessâs. *Şerhü Muhtasari't-Tahâvî*. 8 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Beşâiri'l-İslamiyye, 2010.
- Cündî, Diyauddin Halil b. İshak b. Musa el-Mâlikî. *et-Tavdîh fî şerhi Muhtasari İbnü'l-Hâcib*. 8 Cilt. Fas: Merkezü Necîbiveyh, 2008.
- Çeker, Orhan. "Halvet". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 15/384-386. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.
- Demîrî, Ebû'l-Bekâ Kemâluddîn Muhammed b. Mûsâ b. Îsâ el-Kâhirî eş-Şâfî. *en-Necmü'l-vehhâc fî şerhi'l-Minhâc*. 10 Cilt. Cidde: Dârü'l-Minhâc, 2004.
- Desûkî, Muhammed b. Ahmed b. Arefe ed-Desûkî el-Mâlikî. *Hâşiyetü'd-Desûkî 'ala Şerhi'l-Kebîr*. 4 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Fikr, ts.
- Ebû Zehra, Muhammed. *el-Ahvâlü's-Şahsiyye*. Beyrut: Dârü'l-Fikri'l-Arabi, ts.
- Genç, Mustafa. "Ridde". *İslam Hukuk Başlangıcı*. İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 4. Basım., 2022.
- Hallâf, Abdülvahhâb. *Ahkâmü'l-Ahvâli's-Şahsiyye*. Kuveyt: Dârü'l-Kalem, 2. Basım., 1990.
- Hareşî, Ebû Abdullah Muhammed. *Şerhü'l-Hareşî 'ala Muhtasari Halil*. 8 Cilt. Bulak: Matbaatü'l-Emîriyye, 2. Basım., 1317.
- Hattâb er-Ruaynî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Muhammed b. Abdirrahmân. *Mevâhibü'l-Celîl fî şerhi Muhtasari Halil*. 6 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Fikr, 3. Basım., 1992.
- İbn Âbidîn, Muhammed Emin b. Ömer b. Abdilaziz ed-Dimeşkî. *Reddü'l-muhtâr 'ala Dürri'l-muhtâr Şerhü Tenviri'l-epsâr*. 6 Cilt. Kahire: Matbaatü Mustafa el-Bâbî, 2. Basım., 1966.
- İbn Bezîze, Ebû Muhammed Abdülaziz b. İbrahim b. Ahmed el-Küreşî et-Temîmî. *Ravdatü'l-müstebîn fî şerhi Kitabî't-Telkîn*. 2 Cilt. Beyrut: Dârü İbn Hazm, 2010.
- İbn Ebî Zeyd, Ebû Muhammed Abdullâh b. Ebî Zeyd Abdirrahmân el-Kayrevânî en-Nefzî. *ez-Zeb 'an mezhebi'l-İmami Mâlik*. 2 Cilt. Fas: er-Râbitatü'l-Muhammediyye, 2011.
- İbn Kudâme, Muvaffakuddin Ebû Muhammed Abdullah b. Ahmed b. Muhammed el-Makdisî. *el-Kâfî fî fikhi'l-İmam Ahmed*. 4 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1994.
- İbn Kudâme, Muvaffakuddin Ebû Muhammed Abdullah b. Ahmed b. Muhammed el-Makdisî. *el-Muğnî*. 15 Cilt. Riyad: Dârü'l-Âlemi'l-Kütüb, 3. Basım., 1997.

- İbn Kudâme, Muvaffakuddin Ebû Muhammed Abdullah b. Ahmed b. Muhammed el-Makdisî. *el-Mukni' fî fikhi'l-İmâmi Ahmed b. Hanbel*. Cidde: Mektebetü's-Sevâdi, 2000.
- İbn Kudâme, Şemsuddin Ebû'l-Ferec Abdurrahman b. Muhammed b. Ahmed b. Kudâme el-Hanbelî. *eş-Şerhü'l-kebîr âla metni'l-Mukni'*. 12 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kitabi'l-Arabi, ts.
- İbn Manzûr, Ebû'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfiî. *Lisânü'l-Arab*. 15 Cilt. Beyrut: Dârü Sâdir, 3. Basım., h. 1414.
- İbn Müflih, Ebû İshâk Burhânüddîn İbrâhîm b. Muhammed b. Abdillâh er-Râmînî ed-Dımaşkî. *el-Mubdi' fî şerhi'l-Mukni'*. 8 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1997.
- İbn Nüceym, Zeynuddin b. İbrahim b. Muhammed. *el-Bahru'r-râik şerhü Kenzi'd-dekâik*. 8 Cilt. Beyrut: Dârü'l-kitabi'l-İslami, 2. Basım., ts.
- İbn Rüşd, Ebû'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Ahmed el-Kurtûbî. *Bidâyetü'l-müctehid ve nihâyetü'l-muktesid*. 4 Cilt. Kahire: Dârü'l-Hadîs, 2004.
- İbn Rüşd, Ebû'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Ahmed el-Kurtûbî. *el-Mukaddimâtü'l-mümehhidât*. 3 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Garbi'l-İslami, 1988.
- İbnü'l-Arabî, Kâdi Ebû Bekir Muhammed b. Abdullah b. Muhammed el-Meâfirî. *Ahkâmü'l-Kur'ân*. 4 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 3. Basım., 2003.
- İbnü'l-Hümâm, Kemâlüddîn Muhammed b. Abdilvâhid b. Abdilhamîd es-Sivâsî el-İskenderî. *Fethu'l-Kadîr*. 10 Cilt. Kahire: Matbaatü Mustafa el-Bâbî, ts.
- İlîş, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Muhammed el-Mısrî. *Minehü'l-Celîl şerhü Muhtasari Halil*. 9 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1989.
- İmrânî, Ebû'l-Hasen Yahya b. Ebî'l-Hayr b. Sâlim el-Yemenî eş-Şâfiî. *el-Beyân fî mezhebi İmami's-Şâfiî*. 13 Cilt. Cidde: Dârü'l-Minhâc, 2000.
- Kâdi Abdülvehhâb, Ebû Muhammed Abdülvehhâb b. Alî b. Nasr et-Tağlibî el-Bağdâdî. *el-İşrâf 'ala nüketi mesâilü'l-hilâf*. 2 Cilt. Beyrut: Dârü İbn Hazm, 1999.
- Kâdi Abdülvehhâb, Ebû Muhammed Abdülvehhâb b. Alî b. Nasr et-Tağlibî el-Bağdâdî. *Uyûnü'l-Mesâil*. Beyrut: Dârü İbn Hazm, 2009.
- Kâdi Abdülvehhâb, Ebû Muhammed Abdülvehhâb b. Alî b. Nasr et-Tağlibî el-Bağdâdî. *el-Meûne 'ala mezhebi âlimi'l-Medine*. Mekke: Mektebetü Nizar Mustafa el-Bâz, ts.
- Kahveci, Nuri. *İslam Aile Hukuku*. İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 2. Basım.,

2017.

- Karâfî, Ebû'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. İdrîs b. Abdîrrahmân el-Mısrî. *ez-Zehirâ*. 14 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Garbî'l-İslamî, 1994.
- Kâsânî, Alauddin Ebû Bekir b. Mes'ud b. Ahmed. *Bedâ'iu's-sanâi' fi tertîbi's-şerâi'*. 7 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2. Basım., 1986.
- Kelvezânî, Mahfuz b. Ahmed b. el-Hasen Ebû'l-Hattâb. *el-Hidâye 'ala mezhebi'l-İmami Ahmed*. Cidde: Müessesetü Garrâs, 2004.
- Keşnâvî, Ebû Bekir b. Hasan b. Abdillâh. *Eshelü'l-medârik*. 3 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Fıkr, 2. Basım., ts.
- Komısyon. *Dini Kavramlar Sözlüğü*. Ankara: DİB Yayınları, 6. Basım., 2015.
- Kudûrî, Ebû'l-Hüseyn Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. Cafer b. Hamdân. *et-Tecrîd*. 12 Cilt. Kahire: Dârü's-Selâm, 2. Basım., 2006.
- Kurtûbî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebi Bekir b. Ferh el-Ensârî el-Hazrecî Şemsuddîn. *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'an*,. 10 Cilt. Kahire: Dârü'l-Kütübî'l-Mısrıyye, 2. Basım., 1964.
- Lahmî, Ebû'l-Hasan Ali b. Muhammed. *et-Tebşira*. 14 Cilt. Katar: Vezâretü'l-Evkâf, 2011.
- Makdisî, Bahaüddin Ebû Muhammed Abdurrahman b. İbrahim b. Ahmed. *el-Udde şerhü'l-Umde*. Kahire: Dârü'l-Hadis, 2003.
- Mâverdî, Ebû'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Muhammed b. Habîb el-Basrî el-Bağdâdî. *el-Hâvi'l-kebîr fi fıkhî mezhebi'l-İmami's-Şâfiî*. 19 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1999.
- Merdâvî, Alauddin Ebû'l-Hasen Ali b. Süleyman b. Ahmed. *el-İnsâf fi ma'rifeti'r-râcihi mine'l-hilâf*. Kahire: Hecer İ't-Tibaeti ve'n-Neşri, 1995.
- Mergînânî, Ebû'l-Hasan Burhanudidin Ali b. Ebi Bekir b. Abdilcelil el-Fargânî. *el-Hidâye fi şerhi Bidâyeti'l-mübtedî*. 4 Cilt. Beyrut: Dârü İhyai't-Türâsi'l-Arabi, ts.
- Mevsilî, Mecduddin Ebû'l-Fadl Abdullâh b. Mahmûd b. Mevdûd. *el-İhtiyâr li-talîli'l-Muhtâr*. 5 Cilt. Kahire: Matbaatü'l-Halebî, 1937.
- Râfiî, Ebû'l-Kasım Abdülkerim b. Muhammed b. Abdillkerim el-Kazvînî. *el-Azîz Şerhü'l-Vecîz*. 13 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1997.
- Râzî, Fahrüddin Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer b. el-Hasen b. el-Hüseyn et-Teymî. *Mefâtihu'l-gayb*. 32 Cilt. Beyrut: Dârü İhyai't-Türâsi'l-Arabi, 3. Basım., 1420.
- Râzî, Zeynüddin Ebû Abdillâh Muhammed b. Ebi Bekir b. Abdilkadir el-Hanefî. *Muhtârü's-sihâh*. Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, 5. Basım., 1999.
- Rûyânî, Ebû'l-Mehâsin Fahrü'lislâm Abdülvâhid b. İsmâîl b. Ahmed et-Taberî.

- Bahrü'l-mezheb fî füru'î'l-mezhebi's-Şâfiî*. 14 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2009.
- Sa'dî, Celaluddin Ebû Muhammed Abdullah b. Necm b. Şâş b. Nizâr el-Cüzâmî. *İkdu'l-cevâhiri's-semîne fî mezhebi âlimi'l-Medine*. 3 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Garbi'l-İslami, 2003.
- Sâvî, Ebû'l-Abbas Ahmed b. Muhammed el-Halvetî. *Bülegatü's-sâlik lî ekrabi'l-mesâlik*. 4 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Meârif, ts.
- Serahsî, Şemsüleimme Muhammed b. Ahmed b. Ebî Sehl. *el-Mebsût*. 30 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Marife, 1993.
- Sertâvî, Mahmud Ali. *Şerhü Kânûni'l-Ahvâli's-Şahsiyye*. Amman: Dârü'l-Fikr, 3. Basım., ts.
- Şirâzî, Ebû İshâk Cemâlüddîn İbrâhîm b. Alî b. Yûsuf. *el-Mühezzeb fî fikhi'l-İmami's-Şâfiî*. 3 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.
- Tenûhî, Zeynuddin el-Müneccî b. Osman b. Es'ad el-Hanbelî. *el-Mumti' fî şerhi'l-Mukni'*. 4 Cilt. Mekke: Mektebetü'l-Esedî, 3. Basım., 2003.
- Zeylaî, Ebû Muhammed Fahrüddîn Osmân b. Alî b. Mihcen b. Yûnus es-Sûfi el-Bârî. *Tebyînü'l-hakâik şerhü Kenzi'd-dekâik*. 6 Cilt. Kahire: Matbaatü'l-Emiriyye, h. 1313.
- Zuhaylî, Vehbe. *el-Fikhu'l-İslami ve Edilletuhu*. 10 Cilt. Şam: Dârü'l-Fikr, 4. Basım., ts.

